

Аналітичний звіт
Випробування демографією: чи є в українців майбутнє?

Аналітичний звіт створено Центром соціально-економічних досліджень CASE Україна за підтримки Фонду «Аскольд і Дір», що адмініструється ICAP Єднання в межах проекту «Сильне громадянське суспільство України — рушій реформ і демократії» за фінансування Норвегії та Швеції. Зміст звіту є відповідальністю CASE Україна та не є відображенням поглядів урядів Норвегії, Швеції або ICAP Єднання.

Вступ

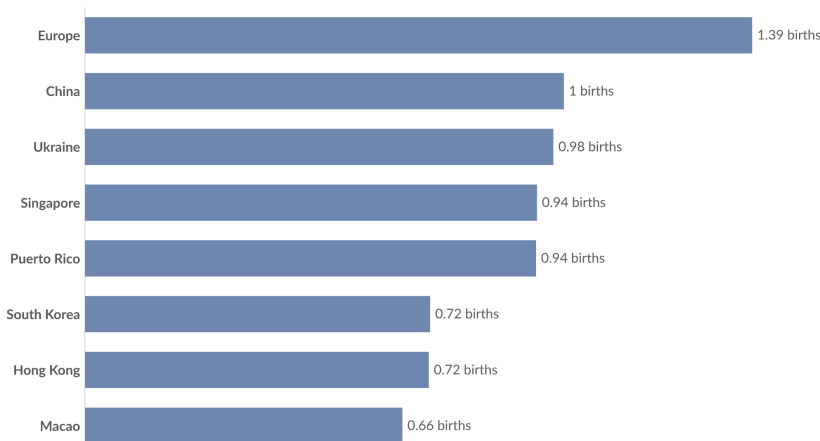
Нещодавно американське медіа CNN опублікувало матеріал про демографічні наслідки повномасштабної війни для України. За оцінками видання країна втратила близько 10 мільйонів людей через вимушену еміграцію, втрату контролю над частиною територій і загибель громадян¹.

Міграція лише оголює масштаб проблеми. Ключовий удар по майбутньому країни завдає рівень народжуваності. Згідно з найсвіжішими розрахунками від бази даних про народжуваність 2025 та прогнозів ООН щодо світового населення 2024, в Україні станом на 2023 рік коефіцієнт народжуваності тримається на рівні 0,98 дитини на одну жінку (до повномасштабного вторгнення коефіцієнт становив 1,15). Це один із найнижчих показників народжуваності у світі. Міжнародно визнаний показник простого відтворення населення становить 2,2 дитини на одну жінку. У середньому по країнах ЄС цей показник тримається на рівні близько 1,39, що вже вважається демографічно складною ситуацією. Наприклад, у Франції – країні із чи не найвищою народжуваністю в Європі – сумарний коефіцієнт становить приблизно 1,56 дитини на жінку². У Німеччині – 1,46³, в Італії – 1,18⁴. Україна зараз має історичний антирекорд – кожне наступне покоління чисельно майже вдвічі менше за те, яке мало б забезпечити стабільне відтворення.

Total fertility rate: births per woman, 2023

The total fertility rate¹ summarizes the total number of births a woman would have, if she experienced the birth rates seen in women of each age group in one particular year across her childbearing years.

Our World
in Data

Data source: Human Fertility Database (2025); UN, World Population Prospects (2024)

OurWorldinData.org/fertility-rate | CC BY

Рис. 1. Середня кількість дітей на одну жінку (сумарний коефіцієнт фертильності) в Україні, країнах/територіях із найнижчими показниками у світі та в середньому по Європі, 2023 р⁵.

¹ Ukraine faces a demographic crisis as its widows struggle to rebuild, 22.02.2026, CNN. Джерело: <https://edition.cnn.com/2026/02/22/europe/ukraine-widows-demographic-crisis-intl>

² France's birthrate falls to lowest level since second world war, 14.01.2026, The Guardian. Джерело: <https://www.theguardian.com/world/2026/jan/14/france-data-deaths-birthrate-ageing-population>

³ Fertility rate in Germany, 2025, Statista. Джерело: <https://www.statista.com/statistics/295397/fertility-rate-in-germany/>

⁴ The top five OECD countries experiencing fertility rate declines, 2024, Geographical. Джерело: <https://geographical.co.uk/news/the-top-five-oecd-countries-experiencing-fertility-rate-declines>

⁵ United Nations, World Population Prospects (2024 Revision) через [Our World in Data](https://www.ourworldindata.org/).

У 2024 році кількість народжених не перевищила 190 тисяч⁶. Так мало дітей на території України не народжувалося щонайменше три століття. Для порівняння, на початку 2010-х народжувалося понад 500 тисяч дітей щороку. Водночас смертність стабільно перевищує народжуваність більш ніж удвічі⁷.

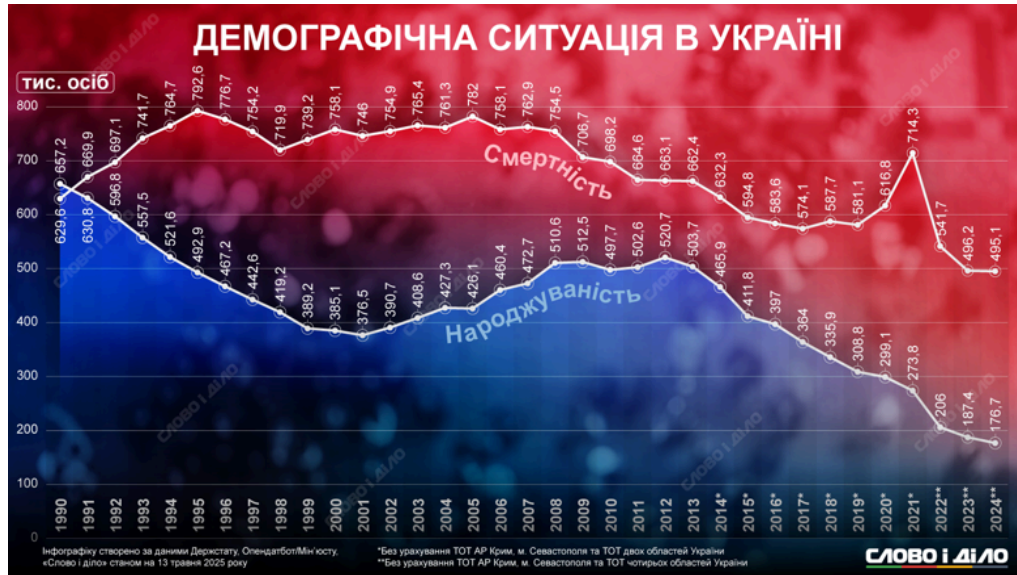

Рис. 2. Народжуваність і смертність в Україні⁸

За даними Міністерство юстиції України, у 2024 році на одне народження припадало понад дві смерті. Щороку населення України скорочується в середньому на 320 тисяч, що приблизно відповідає населенню Сум або Вінниці⁹.

До цього додаються прямі втрати війни та пришвидшене старіння населення. Частка людей віком 60+ зростає, тоді як питома вага молоді скорочується. Вікова піраміда поступово втрачає форму піраміди, де навантаження на економічно активне покоління лише посилюється.

⁶ Скільки людей народжується та помирає в Україні (інфографіка), 13.05.2025, Слово і Діло. Джерело: <https://www.slovoidilo.ua/2025/05/13/infografika/suspilstvo/skilky-lyudej-narodzhuetsya-pomyraye-ukrayini>

⁷ Статистична інформація (народжуваність/смертність), 2024, Міністерство юстиції України. Джерело: https://minjust.gov.ua/actual-info/stat_info

⁸ Скільки людей народжується та помирає в Україні (інфографіка), 13.05.2025, Слово і Діло за даними Держстату, Опендатабот та Мін'юсту.. Джерело: <https://www.slovoidilo.ua/2025/05/13/infografika/suspilstvo/skilky-lyudej-narodzhuetsya-pomyraye-ukrayini>

⁹ Статистична інформація (народжуваність/смертність), 2024, Міністерство юстиції України. Джерело: https://minjust.gov.ua/actual-info/stat_info

Рис. 3. Статевो-віковий розподіл населення України¹⁰

Якщо нинішні тенденції зберуться і держава не змінить демографічну політику, до 2040 року чисельність населення на підконтрольній території може знизитися до 20–22 мільйонів осіб¹¹. Тим часом уряд ухвалює демографічну стратегію, яка не відповідає масштабу викликів і містить ризиковані підходи. Замість системних стимулів для підтримки сімей, повернення мігрантів і довгострокового планування людського капіталу, пропонуються кроки, що можуть навпаки законсервувати тенденцію скорочення.

Огляд Стратегії демографічного розвитку України

Стратегія демографічного розвитку України прийнята 30 вересня 2024 року, розроблялася Мінсоцполітики за підтримки ООН та демографів Інституту демографії НАН України. Вона стала одним із індикаторів виконання плану співпраці з ЄС Ukraine Facility. Широкого публічного обговорення документ фактично не отримав. Стратегія декларує 6 основних цілей, з яких найважливішими є перші три цілі: міграційний приріст, підвищення рівня народжуваності та зниження передчасної смертності¹².

Головний недолік Стратегії полягає у відсутності конкретних інструментів політики. Документ містить багато правильних тез про необхідність підтримки сімей, повернення українців із-за кордону та залучення мігрантів, однак ці положення

¹⁰ Три важливі демографічні показники 2023-го: народилося найменше дітей за останні 300 років, 2024, [Texty.org.ua](https://texty.org.ua) на основі оцінки Інституту демографії та проблем якості життя НАН України станом на 1 січня 2024 року. Джерело: <https://texty.org.ua/articles/112194/try-vazhlyvi-demohrafichni-pokaznyky-2023-ho-narodylosya-najmenshe-ditej-za-ostanni-300-rokiv/>

¹¹ Демограф спрогнозував, скільки українців залишиться після закінчення війни, 2025, Главком. Джерело: <https://glavcom.ua/country/society/demohraf-sprohnozuvav-skilki-ukrajintiv-zalishitsja-pislja-zakinche-nnja-vijni-1063124.html>

¹² Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року, 30.09.2024, Кабінет Міністрів України. Джерело: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/66f/c43/106/66fc4310689bb131307545.pdf>

сформульовані на рівні загальних фраз. Стратегія майже не спирається на емпіричні дослідження. Наприклад, значна увага приділяється залученню мігрантів і поверненню діаспори, однак не зрозуміло, чи проводилися спеціальні соціологічні дослідження або фокус-групи серед людей, які мають досвід репатріації або імміграції до України. У документі згадується можливість залучення представників української діаспори. Водночас оцінки чисельності такої діаспори часто є дуже загальними: іноді називається число 11–13 млн етнічних українців за межами країни. Проте відсутній детальний аналіз того, у яких країнах вони проживають, яка частка з них могла б розглядати можливість репатріації і за яких умов. У стратегії йдеться про повернення українців із країн ЄС та Північної Америки, що є видаванням бажаного за дійсне. Важко уявити, що люди, які народжені у 2-му чи 3-му поколінні в економічно успішніших країнах, які відчують себе частиною місцевого суспільства, масово переїдуть до України.

Натомість не треба боятися визнавати, що найбільш реальне джерело етнічних українців, яких можна залучити в Україну – це українці з РФ та Білорусі. За останнім переписом 2021, в РФ проживає 884 тис. українців¹³. Якщо в таких умовах інформаційного та політичного тиску людина себе ідентифікує як українець, то вона є потенційним репатріантом. Але автори Стратегії проігнорували цю частину української діаспори.

Стратегія містить формулювання щодо залучення іноземних талантів за моделями, які застосовують країни на кшталт Канади. Однак не визначено, якими саме інструментами Україна могла б конкурувати за висококваліфікованих мігрантів: наприклад, через освітні гранти, спрощені програми навчання або спеціальні візові режими. Також стратегія могла б оцінку того, з яких регіонів Україна може бути привабливою з огляду на рівень життя, рівень безпеки або політичні свободи, визначення кількості мігрантів, яка потрібна країні, за який часовий проміжок (наприклад, 4 млн осіб за 6 років), профіль мігранта (вікова категорія, освіта, знання мов, професія тощо). Доручити це можна було б Мінекономіки для розрахунку на основі прогнозів.

У частині політики підтримки народжуваності згадуються такі заходи, як забезпечення житлом або підтримка сімей із дітьми, однак не уточнюється, за рахунок яких ресурсів ці програми можуть фінансуватися.

У державній Стратегії згадується про “сценарій Катару” – залучення іноземних працівників для покриття дефіциту кадрів. Однак Катар є однією з найбагатших країн світу: ВВП на душу населення там \$76 тис. на рік¹⁴. Для порівняння, в Україні цей показник навіть до повномасштабної війни становив \$4835¹⁵. Але автори документи проігнорували факти, що економіка Катару значною мірою базується на дешевій праці трудових мігрантів із Південної Азії, які працюють переважно у будівництві, сервісному секторі та домашній праці. Протягом багатьох років Human Rights Watch критикували систему працевлаштування в країні, де працівники були фактично прив’язані до

¹³ Кількість українців у Росії за 10 років скоротилася вдвічі – результати перепису, 13.01.2023, Укрінформ. Джерело: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3651811-kilkist-ukrainsiv-u-rosii-za-10-rokiv-skorotilasa-vdvici-rezultati-perepisu.html>

¹⁴ GDP per capita (current US\$) - Qatar, 2024, World Bank. Джерело: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=QA>

¹⁵ ВВП на душу населення в Україні (1990-2024), 2024, Мінфін. Джерело: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

роботодавця і мали обмежені можливості змінити роботу або покинути країну¹⁶. Працівникам місяцями затримували зарплати, перевищували тривалість робочого дня¹⁷. Хоча після міжнародного тиску перед чемпіонатом світу з футболу 2022 року Катар провів частину трудових реформ, проблеми експлуатації мігрантів повністю не зникли¹⁸.

Можливості повернення українських мігрантів

У лютому 2024 року, за оцінками Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, загальна кількість зареєстрованих українських воєнних мігрантів з різним статусом захисту, які перебувають за кордоном, становила 6,48 млн осіб¹⁹. З них 6,004 млн перебувають у Європі, у тому числі 1,25 млн осіб – у Росії та Білорусі. Згідно з опитуванням УВБК ООН, у січні 2024 року планували повернутися в Україну 65% респондентів (на 12% менше, ніж у 2023 році), тоді як бажання не повертатися засвідчили 11% опитаних (на 6% більше, ніж у попередньому році)²⁰. Окрім завершення війни, найбільш українців мотивували б повертатися чинники, пов'язані з економічною стабільністю та можливістю планувати майбутнє: вищий рівень життя в Україні – 38% та покращення правовладдя і відсутність корупції – 32% та достойна оплачувана робота – 30%²¹, що вказує на порівняння українцями інституційного та економічного середовища з досвідом у ЄС.

---

¹⁶ Qatar: New Reforms Won't Protect Migrant Workers, 08.11.2015, Human Rights Watch. Джерело: <https://www.hrw.org/news/2015/11/08/qatar-new-reforms-wont-protect-migrant-workers>

¹⁷ FIFA: Time to compensate migrant workers in Qatar, 19.05.2022, Amnesty International. Джерело: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2022/05/fifa-time-to-compensate-migrant-workers-in-qatar/>

¹⁸ Qatar World Cup: Migrant workers' rights and the kafala system, 21.11.2022, AP News. Джерело: <https://apnews.com/article/qatar-world-cup-migrant-workers-rights-kafala-a40e3d9e6d82f736d06332d6df63a1e9>

¹⁹ Ukraine Refugee Situation (Operational Data Portal), 2024, UNHCR. Джерело: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

²⁰ Lives on Hold: Intentions and Perspectives of Refugees from Ukraine, лютий 2024, UNHCR. Джерело: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/106738>

²¹ Українські біженці після чотирьох років за кордоном. П'ята хвиля дослідження, 24.02.2026, InfoSapiens. Джерело: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=384>

Рис. 4. Відповідь на запитання: “Які з цих факторів можуть стимулювати Вас повернутися в Україну?”²²

Неефективність державних інституцій – одна з перешкод поверненню людей. Україна традиційно посідає низькі місця у світових рейтингах прозорості: у 2025 р. її індекс сприйняття корупції – лише 36 (з 100), 104 місце зі 182 країн. Хоча порівняно з попереднім роком показник покращився на один бал, це все одно залишається відносно низьким результатом у глобальному порівнянні: Польща посідає 52 місце у світі, а Німеччина – 10, що відображає значно вищий рівень інституційної довіри та ефективності державного управління²³. Згідно з індексом ефективності державного управління Світового банку, Україна має відносно низьке значення за показником ефективність уряду, який вимірює якість державних послуг, професійність бюрократії та здатність уряду реалізовувати політику. Значення для України: 39,7 у порівнянні з 64,43 у Польщі²⁴. Тим часом, готовність біженців повертатися безпосередньо залежить від рівня життя в Україні, покращення у сфері правовладдя та антикорупції.

Реалістично в Україну за умов стимулювання економічного зростання можуть повернутися максимум 1,6 млн людей. Станом на 31 січня 2026 приблизно 4,38 млн українців у країнах Європейського Союзу мали статус тимчасового захисту²⁵. Цей статус дозволяє українцям легально проживати в ЄС, працювати, користуватися медичними та соціальними послугами і віддавати дітей до шкіл без проходження стандартної довгої процедури отримання притулку. Водночас цей статус зменшує

²² Українські біженці після чотирьох років за кордоном. П'ята хвиля дослідження, 24.02.2026, InfoSapiens. Джерело: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=384>

²³ Corruption Perceptions Index 2025, 2025, Transparency International. Джерело: <https://www.transparency.org/en/cpi/2025>

²⁴ Worldwide Governance Indicators, 2024, World Bank. Джерело: <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators/interactive-data-access>

²⁵ Temporary protection for 4.38 million in January 2026, 10.03.2026, Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260310-1>

ймовірність повернення українців додому. У разі скасування тимчасового захисту 27% біженців планують шукати можливості отримати дозвіл на проживання в іншій країні (не в Україні). Лише 23% планують повернутися в Україну. Ще 11% повернулися б до України тимчасово, але знову шукали б способів виїхати за кордон. 11% залишилися б у країні проживання без відповідного дозволу²⁶.

Рис. 5. Скільки українців повернеться та скільки залишиться за кордоном – сценарії на основі опитування “Українські біженці після чотирьох років за кордоном. П’ята хвиля дослідження”, InfoSapiens²⁷

Повномасштабне вторгнення не є єдиною причиною міграції, адже велика частина мігрантів поїхала за кордон до того, як з’явилася реальна небезпека для їхнього життя. Серед мігрантів, що покинули Україну після 24.02.22 11,2% становлять жителі західних регіонів, де ця небезпека мінімальна²⁸. 18% мігрантів на серпень 2023 змушені жити у несприятливих умовах²⁹, а 30% станом на лютий 2026 року не можуть знайти жодної роботи в еміграції³⁰. Для цих людей економічні можливості на батьківщині відіграють значну роль в їхніх планах можливого повернення. Згідно з дослідженням, серед авторів якого є Володимир Дубровський, старший економіст CASE Україна, “Воєнні мігранти: світовий досвід та українські особливості”, Україна матиме економічні переваги, принаймні для низки популярних професій, адже бідніші країни швидше зростають, що утворює кращі перспективи для самореалізації, зокрема через підприємництво³¹. Післявоєнне відродження, ймовірно, надалі прискорить цей процес та утворить підвищений попит на працівників будівельних спеціальностей. До того ж, у разі реалізації сприятливого сценарію завершення війни можна очікувати на приплив інвестицій через швидке зростання та перспективу членства у ЄС. Водночас навряд чи швидко зникнуть ті проблеми, через які сталася трудова міграція до

²⁶ Українські біженці після чотирьох років за кордоном. П’ята хвиля дослідження, 24.02.2026, InfoSapiens. Джерело: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=384>

²⁷ Там само.

²⁸ Там само.

²⁹ Воєнні мігранти: світовий досвід та українські особливості, квітень 2024, CASE Україна. Джерело: <https://help-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Policy-war-migranti-final-1.pdf>

³⁰ Українські біженці після чотирьох років за кордоном. П’ята хвиля дослідження, 24.02.2026, InfoSapiens. Джерело: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=384>

³¹ Воєнні мігранти: світовий досвід та українські особливості, квітень 2024, CASE Україна.

Джерело: <https://help-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Policy-war-migranti-final-1.pdf>

повномасштабного вторгнення. Україна все ще лишається країною з викривленою ринковою конкуренцією, що уповільнює або зводить нанівець економічне зростання.

Це підтверджує і показник економічної свободи. У 2025 році Heritage Foundation у профілі України прямо зазначила, що ще до повномасштабного вторгнення основи економічної свободи в Україні були крихкими: слабкий захист прав власності, політичне втручання в правову систему, корупція, бюрократичні бар'єри для інвестицій і державний вплив на ціни через держпідприємства. Останній доступний показник України в цій серії становив 54 бали зі 100 і 134-те місце у 2022 році. Для порівняння, Польща у 2025 році посідала 47-ме місце, а Німеччина – 22³².

Ухвалена Кабміном Національна Стратегія Доходів передбачає значне погіршення умов як для підприємців, так і для найманих працівників, і наближення до найгірших прикладів країн ЄС без жодної гарантії перенесення в Україну найкращих практик, які у тих країнах частково компенсують обтяжливість сплати податків та сильніший податковий тягар. Ризик поновлення війни буде стримувати інвестування та накопичення. Також за цих сценаріїв Україні важко буде забезпечити конкурентоздатний рівень податкового навантаження через великі оборонні витрати, які накладатимуться на демографічне навантаження. Відносно невисока якість вищої, а останнім часом і середньої освіти створюватиме несприятливі перспективи для дітей. Таким чином, навіть у найкращому сценарії Україна не буде здатна запропонувати мігрантам однозначно кращі економічні умови, порівняно з країнами перебування.

Близько 60% мігрантів походять з півдня та сходу – регіонів, значна частина яких залишається окупованими або де продовжуються активні бойові дії³³. 30% мігрантів кажуть, що їхнє помешкання зруйноване або про його долю їм невідомо. За оцінкою Світового банку, станом на 31 грудня 2025 року 13% житла було пошкоджено або зруйновано, що вплинуло на понад 2,5 млн домогосподарств. Для відновлення житла потрібно \$84 млрд³⁴.

Незалежно від сценарію закінчення війни, допомога з відновленням чи будівництвом житла є і буде необхідною для забезпечення повернення мігрантів. Якщо Україна не буде робити прогрес в антикорупційних реформах, подібні проекти супроводжуються великими корупційними ризиками. Найкращим способом вирішення житлової проблеми є адресна грошова компенсація постраждалим або наділення спеціальними житловими ваучерами на суму компенсації, з подальшим погашенням їх на користь забудовників чи ремонтників.

У найсприятливішому сценарії повної перемоги з відновленням безпеки можна обережно розраховувати на добровільне повернення до 54% тимчасових мігрантів. В інших варіантах закінчення бойових дій частка бажаючих повернутися буде максимум 40%³⁵. Елементом комплексних зусиль Уряду України з повернення мігрантів може також стати так звана політика “подвійного руху”, що базується на норвезькому досвіді

³² 2026 Index of Economic Freedom: Ukraine, лютий 2026, The Heritage Foundation. Джерело: <https://economicfreedom.heritage.org/pages/country-pages/ukraine>

³³ Українські біженці після чотирьох років за кордоном. П'ята хвиля дослідження, 24.02.2026, InfoSapiens. Джерело: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=384>

³⁴ Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову, 25.02.2025, Світовий банк. Джерело: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>

³⁵ Воєнні мігранти: світовий досвід та українські особливості, квітень 2024, CASE Україна. Джерело: <https://help-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Policy-war-migranti-final-1.pdf>

роботи з мігрантами/біженцями під час югославської війни у 1990-х роках. Норвегія змогла одночасно сприяти як інтеграції, так і репатріації мігрантів. Їм було надано повний доступ до ринку праці, освіти, соціальної підтримки та стандартних програм інтеграції, тоді як уряд Норвегії одночасно продовжував планувати їх організоване повернення. Політика швидкої соціально-економічної інтеграції мігрантів в країнах тимчасового перебування, як виявилось, може принести користь країні, що бажає повернути своїх громадян. Нові навички та досвід роботи, які мігранти здобудуть за кордоном, можна використати для відновлення країни, особливо враховуючи високі потреби в робочій силі та навичках у цей особливий період.

Іноземний досвід показує, що повернення біженців після війни залежить не від самих лише політичних закликів, а від дуже конкретного набору умов: відновлення житла, повернення майнових прав, доступу до роботи, шкіл, медицини та базової інфраструктури. Найближчим до українського контексту є приклад Боснії і Герцеговини після війни 1992–1995 років. До кінця липня 2004 року до своїх домівок повернулися понад мільйон колишніх біженців та ВПО з понад 2 мільйонів людей, які були змушені залишити свої домівки під час війни. Ключову роль тут відіграли закони про майно, які дозволяли довоєнним власникам повертати житло, зайняте іншими людьми, та реконструкція будинків³⁶. У Хорватії проводилася схожа політика: до кінця 2007 року в країні відбудовано понад 70% із 195 тисяч будинків, зруйнованих під час війни. Крім того, уряд запустив Housing Care Programme для тих, хто втратив попередні житлові права: затверджені заявники могли отримати оренду квартири, ремонт пошкодженого будинку або землю й будівельні матеріали для нового житла. Від 2007 року до вересня 2011-го завдяки цій програмі змогли повернутися додому майже 5 тис. сімей³⁷.

Висновок Організації економічного співробітництва та розвитку полягає в тому, що повернення після війни має три стовпи, серед яких не лише безпека та відсутність повітряних ударів, а й економічні можливості та прозорі і ефективні державні інституції³⁸. Для України це означає, що політика повернення не може обмежуватися закликами чи одноразовими виплатами.

Чи можливо збільшити народжуваність?

Збільшення народжуваності, на якому так акцентує увагу Демографічна Стратегія, насправді не допоможе врятувати країну від демографічної катастрофи вже зараз. Навіть якщо українці масово повернуться додому після завершення активної фази війни та з'являться перші ознаки демографічного відновлення, це ще не гарантія довгострокового зростання. Уже в 2040-х країна знову може зіткнутися зі спадом чисельності населення — покоління, яке з'явилося на світ у період глибокого демографічного провалу, саме тоді входить у репродуктивний вік. А якщо це покоління малочисельне, воно фізично не здатне забезпечити достатню кількість

³⁶ One millionth returnee goes home in Bosnia and Herzegovina, 21.09.2004, UNHCR. Джерело: <https://www.unhcr.org/asia/news/news-releases/one-millionth-returnee-goes-home-bosnia-and-herzegovina>

³⁷ OSCE Mission to Croatia: Housing Programs, 2007, OSCE. Джерело: <https://www.osce.org/zagreb/45090>

³⁸ OECD Economic Surveys: Ukraine 2025, 2025, OECD. Джерело: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en/full-report/fostering-macroeconomic-stability-and-a-sustainable-recovery_24ed81a1.html

народжень. Інакше кажучи, сьогоднішня нестача новонароджених — це відкладений ефект, який через 20–25 років може знову запустити спіраль скорочення населення. Демографія має довгу пам'ять і не пробачає провалів.

Рис. 6. Стратегія демографічного розвитку України.
Створення умов, за яких люди обиратимуть жити в Україні³⁹.

На перший погляд, причина низької народжуваності проста: держава недостатньо підтримує сім'ї з дітьми. Але витрати на допомогу при народженні дитини та інші сімейні трансфери здійснюються роками й у значних обсягах. У статті “Соціальний захист дітей та сім'ї” бюджету-2026 передбачено приблизно 52,7 млрд грн, що майже вдвічі більше, ніж заплановано в 2025 році. Загалом соціальні видатки традиційно становлять понад 20% усіх державних витрат⁴⁰. Станом на 2021 рік рівень перерозподілу ВВП державою в Україні складав 45% і не сильно відставав від показників Швеції, яка перерозподіляє близько 49% ВВП. В Україні понад 60% громадян [живуть](#) за рахунок державного фінансування.

³⁹ Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року, 30.09.2024, Кабінет Міністрів України. Джерело:

<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/66f/c43/106/66fc4310689bb131307545.pdf>

⁴⁰ Державний бюджет України на 2026 рік: короткий огляд бюджетних призначень для дітей, 03.12.2025, UNICEF (ЮНІСЕФ Україна). Джерело:

https://www.unicef.org/ukraine/media/56131/file/PF4C%20Ukraine's%20State%20Budget%202026_u_kr.pdf

Рис. 7. Розподіл людей, залежних від держави⁴¹.

Це включає майже 11 млн пенсіонерів, працівників бюджетної сфери та отримувачів допомог. Тож ми просто не можемо більше збільшувати держвидатки, навпаки, їх треба зменшувати, щоб забезпечити стрімке економічне зростання. Без цього будь-яка демографічна політика залишатиметься малоефективною⁴². Водночас одноразові виплати або фіксовані допомоги, які українська держава не може собі дозволити, не формують довгострокових очікувань домогосподарств щодо доходів і стабільності. У підсумку держава витрачає значні ресурси, але не отримує пропорційного демографічного ефекту. В Україні 11 років політика стимулювання народжуваності обмежувалася лише грошовими виплатами у розмірі 41280 грн та «пакунком малюка» (або грошовою компенсацією за нього). З 1 січня 2026 року ці виплати переглянули, збільшивши одноразову суму при народженні до 50000 грн та впровадивши щомісячну допомогу по 7000 грн протягом першого року, а також програму «еЯсла» — 8000 грн/міс для батьків, що виходять на роботу. Тим часом у більшості європейських країн стимулювання народжуваності давно перестало бути питанням лише одноразових соціальних виплат, а стало елементом податкової політики. І саме податкові пільги, а не прямі трансфери, демонструють найбільш стійкий ефект у країнах, де вдалося принаймні стабілізувати народжуваність, оскільки вони стимулюють економічну активність та забезпечують довгострокову підтримку.

⁴¹ Розмір держави (інфографіка), 22.01.2021, Ціна держави/ Джерело: <https://drive.google.com/file/d/1RLLNz90TiSxm86nQ4RyugUV0voZYu0RS/view>

⁴² Там само.

Організація економічного співробітництва та розвитку у своєму звіті “Taxing Wages” показує, що різниця між податками одинака та податками сім’ї з двома дітьми може становити 15–20%. Наприклад, у Польщі ефективна ставка для сімей із дітьми знижується до 10–12%, тоді як для одинаків складає 34%. Після запровадження комплексної сімейної податкової політики в Польщі сумарний коефіцієнт народжуваності зріс з 1,29 у 2015 році до 1,45 у 2017 році⁴³.

Подібна модель працює в Ірландії. Згідно з даними Irish Revenue Commissioners, ефективна ставка податку на працю для подружжя з дітьми в Ірландії становить близько 20%, тоді як для одинаків вона перевищує 35%. Додатковим ефектом стало зниження рівня дитячої бідності⁴⁴. За даними Eurostat, у 2008 році сумарний коефіцієнт народжуваності в Ірландії досягав 2,05 – найвищого рівня серед країн Євросоюзу на той момент. Навіть після фінансової кризи та загальноєвропейського падіння фертильності Ірландія тривалий час утримувала показник на рівні, вищому за середній по ЄС⁴⁵.

Досвід Литви є одним із найбільш системних прикладів такої трансформації, де демографічна політика стала частиною економічної стратегії. За даними Eurostat, сумарний коефіцієнт народжуваності в Литві у 2023 році становив 1,18 дитини на жінку⁴⁶. Ключовий інструмент демографічної політики – модель Zero PIT – повністю звільняє від податку на доходи батьків із двома і більше дітьми в межах одного середнього заробітку, який у 2026 році прогнозується на рівні 2304 євро⁴⁷. Пільга діє 5 років після народження кожної наступної дитини, що дозволяє сім’ї зберігати до 1000 євро додаткового доходу щомісяця. Паралельно впроваджуються адресні інновації: створення соціальної страхової бази⁴⁸ для молодих батьків без необхідного стажу, що дозволяє їм отримувати повноцінні декретні виплати на рівні працюючих, та розширення програми “ренти з викупом” (rent-to-buy)⁴⁹ через муніципальний житловий фонд⁵⁰. Держава пропонує прямі субсидії на купівлю першого житла: 20% від суми кредиту для сімей з однією дитиною, 25% для двох дітей і 30% для трьох і більше (при максимальній сумі кредиту для розрахунку 87 000 євро). Реформа також включає податкові стимули для роботодавців, які наймають багатодітних батьків, та можливість часткового відшкодування вартості навчання в університеті після народження дитини⁵¹.

⁴³ Taxing Wages 2024 (Brochure), 2024, OECD. Джерело: <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/taxing-wages-brochure.pdf>

⁴⁴ Tax credits and reliefs for children, 2025, Irish Revenue Commissioners. Джерело: <https://www.revenue.ie/en/personal-tax-credits-reliefs-and-exemptions/children/index.aspx>

⁴⁵ Fertility statistics, 2024, Eurostat. Джерело: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics

⁴⁶ Там само.

⁴⁷ Lithuania: Tax changes for 2026, 04.12.2025, KPMG. Джерело: <https://kpmg.com/kpmg-us/content/dam/kpmg/taxnewsflash/pdf/2025/12/tnf-lithuania-dec-4-2025.pdf>

⁴⁸ Social assistance to families and children, 2025, Ministry of Social Security and Labour (LT). Джерело: <https://socmin.lrv.lt/en/activities/family-and-children/social-assistance-to-families-and-children/assistance-to-pregnant-women-and-families-raising-children/>

⁴⁹ About Us: Making Homeownership More Accessible (модель Rent-to-Buy), 2026, Numai. Джерело: <https://numai.lt/en/about-us/>

⁵⁰ Support for housing purchase in Vilnius district, 2025, Vilnius District Municipality. Джерело: <https://vrsa.lt/en/returning-to-vilnius-district/support-for-housing-purchase/1664>

⁵¹ Assistance to pregnant women and families raising children, 2026, Ministry of Social Security and Labour of the Republic of Lithuania.

Джерело: <https://socmin.lrv.lt/en/activities/family-and-children/social-assistance-to-families-and-children/assistance-to-pregnant-women-and-families-raising-children/>

Така модель переносить фокус із короткострокової допомоги на довгострокову фінансову спроможність сім'ї та її інтеграцію в економіку.

Низький рівень народжуваності в Україні не є унікальним явищем і не може пояснюватися виключно наслідками війни. Експерт і засновник інвестиційної компанії FinPoint Сергій Будкін звертає увагу, що ключова проблема полягає не у відсутності перших народжень, а у структурі фертильності. В Україні перша дитина часто з'являється відносно рано, однак значна частина сімей не переходить до народження другої.

У такій ситуації економічне стимулювання народження першої дитини має обмежену ефективність, адже значна частина цих народжень відбулася б і без додаткового державного втручання. Натомість найбільший демографічний ефект дає саме перехід від одnodітної до дводітної моделі сім'ї.

Саме тому демографічна політика має бути зосереджена на створенні умов, за яких народження другої дитини перестає сприйматися сім'ями як надмірний економічний та соціальний ризик. Це також пояснює низьку ефективність універсальних одноразових виплат у контексті підвищення народжуваності. Хоча вони можуть забезпечити короткострокову фінансову підтримку після народження дитини, їхній вплив на стратегічні рішення домогосподарств щодо розширення родини залишається мінімальним.

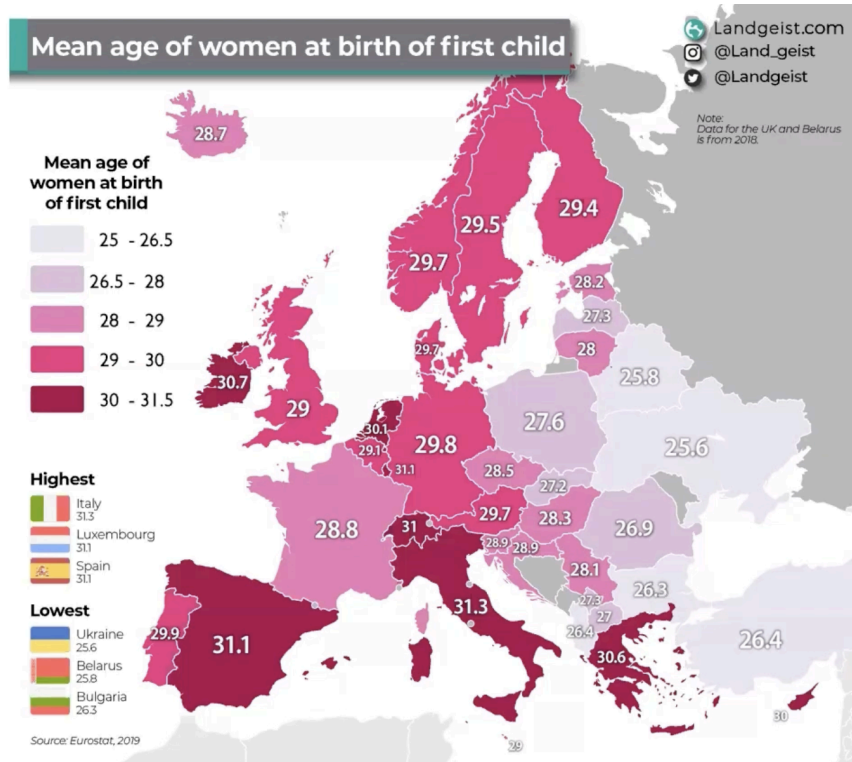

Рис. 8. Середній рік жінки під час народження першої дитини в Європі, 25.05.2021, Landgeist (на основі даних Eurostat)

Показовим у цьому контексті є досвід Естонія. У 2018 році сумарний коефіцієнт народжуваності в країні сягав 1,67, що було одним із найвищих показників у регіоні, то вже у 2023 році він знизився приблизно до 1,31⁵². Така динаміка відображає ширшу

⁵² Fertility statistics, березень 2024, Eurostat. Джерело: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics

європейську тенденцію до скорочення народжуваності й водночас демонструє потребу у постійному вдосконаленні та гнучкості демографічної політики.

Ключовим інструментом стала реформа батьківських виплат, запроваджена ще у 2004 році й суттєво модернізована у 2017–2022 роках. Вона передбачає, що держава компенсує одному з батьків до 100% його попереднього доходу протягом 18 місяців після народження дитини. Водночас розмір цієї виплати обмежений верхньою межею, яка у 2026 році становить приблизно 3806 євро на місяць⁵³.

Важливою інновацією цієї системи є те, що якщо наступна дитина народжується протягом 30 місяців, сім'я зберігає право на виплати, розраховані за попереднім, вищим рівнем доходу. Емпіричні дослідження свідчать, що така модель не лише скоротила інтервали між народженнями, а й підвищила ймовірність появи другої та третьої дитини приблизно на 10 відсоткових пунктів порівняно з групами, які не мали доступу до цього механізму⁵⁴.

В Естонії також діє ефективна модель сімейних податкових пільг. Вона складає 1 848 євро на другу дитину та 3 048 євро на третю й кожен наступну дитину. Крім того, запроваджено цільове полегшення податкового навантаження через зниження транспортного податку на суму до 100 євро на кожен дитину до 19 років⁵⁵. Згідно з висновком ОЕСР, Естонія входить до групи країн, де поєднання щедрих виплат, гнучкого ринку праці та доступного догляду за дітьми мало статистично значущий вплив на підвищення народжуваності⁵⁶.

На цьому тлі ідея⁵⁷ народного депутата Сергія Гривка щодо додаткового податку для громадян без дітей в Україні виглядає нераціональною. Додаткове фіскальне навантаження на людей без дітей не створює умов для народження дитини, а лише карає за відсутність такого рішення. Згідно з аналітикою ОЕСР, фінансові стимули через податкову систему мають більший довгостроковий ефект, ніж одноразові виплати, оскільки впливають на очікування домогосподарств щодо майбутніх доходів⁵⁸. Для України це має додатковий аспект детінізації. Тіньова економіка **становить** від 30 до 50%, а в окремих галузях – 60%⁵⁹, а податкові пільги для сімей із дітьми можуть створити стимул для легалізації доходів. Якщо розмір податкової знижки залежить від офіційно задекларованого доходу, домогосподарства отримують прямий інтерес працювати “в білу”.

⁵³ Child and family benefits rates in Estonia, 2026, Social Insurance Board (EE). Джерело: <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/family-benefits-and-allowances/family-benefits-overview/child-and-family-benefits-rates>

⁵⁴ Earnings-related parental leave and continued childbearing in Estonia, 2021, N-IUSSP. Джерело: <https://www.niussp.org/fertility-and-reproduction/earnings-related-parental-leave-and-continued-childbearing-in-estonia/>

⁵⁵ Tax amendments 2026 in Estonia, 2026, Aaroni. Джерело: <https://aaroni.ee/en/tax-amendments-2026-in-estonia/>

⁵⁶ Can policies affect fertility rates?, 14.05.2024, OECD. Джерело: https://www.oecd.org/en/publications/can-policies-affect-fertility-rates_846cfc07-en.html

⁵⁷ Податок на бездітність в Україні: чому ідея викликала скандал, 2024, BBC News Україна. Джерело: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c144574gwklo>

⁵⁸ Doing Better for Families, 27.04.2011, OECD. Джерело: <https://www.oecd.org/social/family/doingbetterforfamilies.htm>

⁵⁹ Тіньовий сектор в Україні з'їдає по 900 млрд грн щороку, 2024, Обозреватель. Джерело: <https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/analytics-and-forecasts/tinovij-sektor-v-ukraini-zidaє-po-900-mlrd-grn-schoroku-nazvano-najproblemnishi-sferi.htm>

Народжуваність та економічне зростання

Якщо винести за дужки податкові пільги, залишається ключове питання: чи впливає саме економічне зростання на народжуваність? Історичні приклади показують, що так, але за певних умов. Перший показовий кейс – Ірландія 1990-х - початку 2000-х років. Після масштабних структурних реформ, відкриття економіки для інвестицій, зниження безробіття та різкого зростання доходів населення, ВВП на душу населення Ірландії зріс майже в 3,5 раза між 1995 і 2007 роками з \$19 тис. до понад \$61 тис.⁶⁰

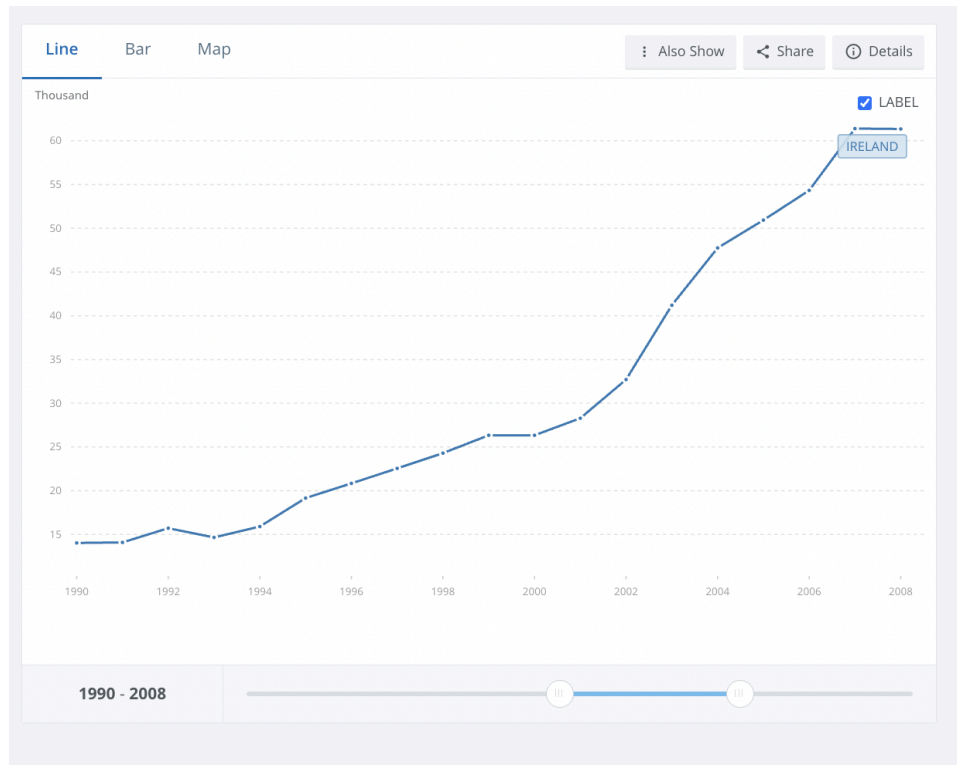

Рис. 9. Номінальний ВВП на душу населення Ірландії (за поточним курсом у долларах США).

Паралельно сумарний коефіцієнт народжуваності піднявся з 1,85 у 1995 році до 2,1 у 2008 році – найвищого рівня в ЄС на той момент⁶¹. Дослідження показують, що покращення ринку праці та зниження економічної невизначеності відіграли суттєву роль у збільшенні народжуваності, особливо серед жінок із середнім рівнем доходу⁶². Ефект проявився не миттєво, а після кількох років стабільного економічного підйому.

⁶⁰ GDP per capita (current US\$) - Ireland, 2024, World Bank. Джерело: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2008&locations=IE&start=1990>

⁶¹ Fertility rate, total (births per woman) - Ireland, 2024, World Bank. Джерело: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?end=2008&locations=IE&start=1995>

⁶² Lowest-Low Fertility in Post-Communist Europe, вересень 2006, Population and Development Review, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2006.00134.x>

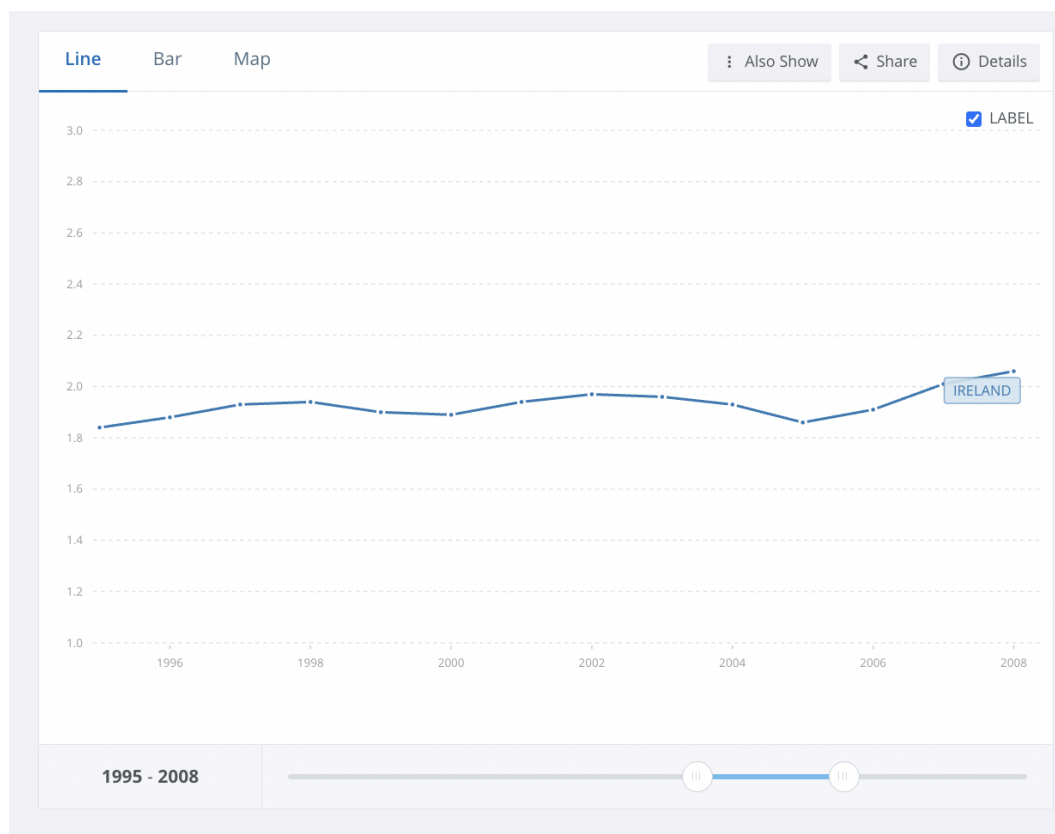

Рис. 10. Коефіцієнт народжуваності Ірландії: кількість народжень на одну жінку

Другий приклад – Польща після вступу до ЄС у 2004 році. Після падіння народжуваності до 1,23 у 2003 році показник почав поступово зростати й досяг 1,45 у 2009 році⁶³.

⁶³ Fertility rate, total (births per woman) - Poland, 2026, World Bank. Джерело: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?end=2010&locations=PL&start=2003>

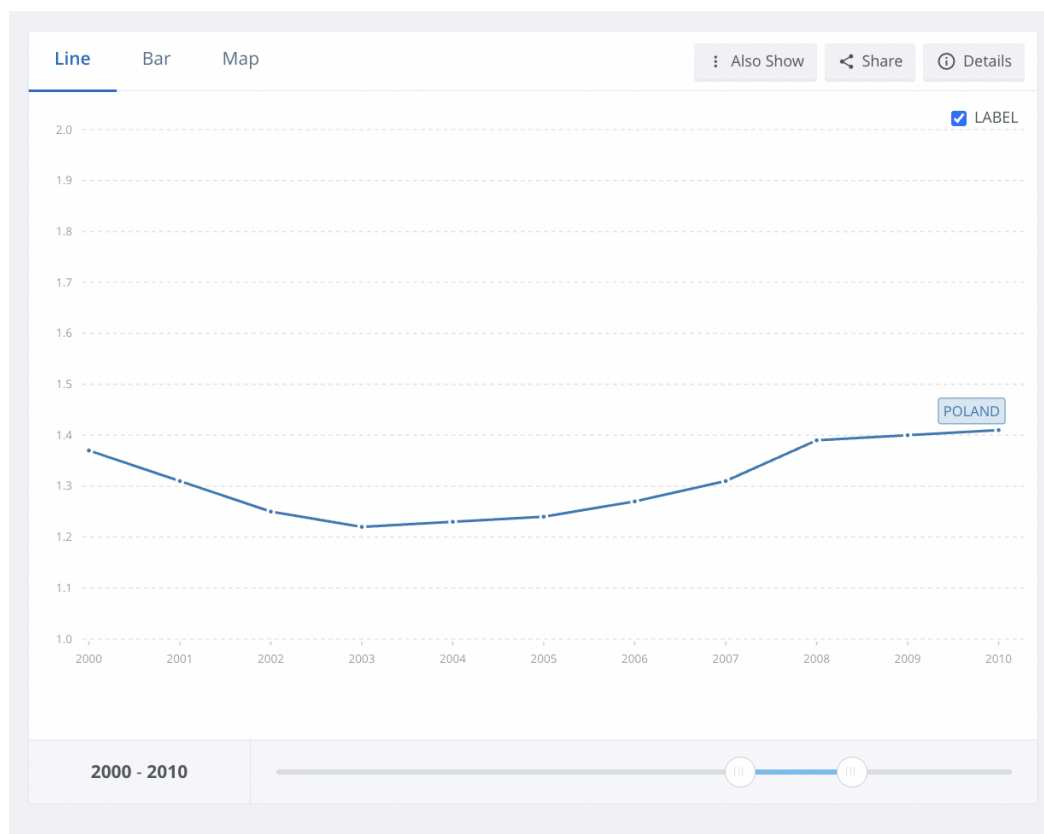

Рис. 11. Коефіцієнт народжуваності Пальці (кількість народжень на одну жінку)

Паралельно відбулося суттєве покращення ситуації на ринку праці: безробіття стрімко знижувалося з 19,9% у 2003 році до 9,6% у 2010⁶⁴.

⁶⁴ Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate) - Poland, 2026, World Bank.
Джерело:
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?end=2010&locations=PL&start=2003>

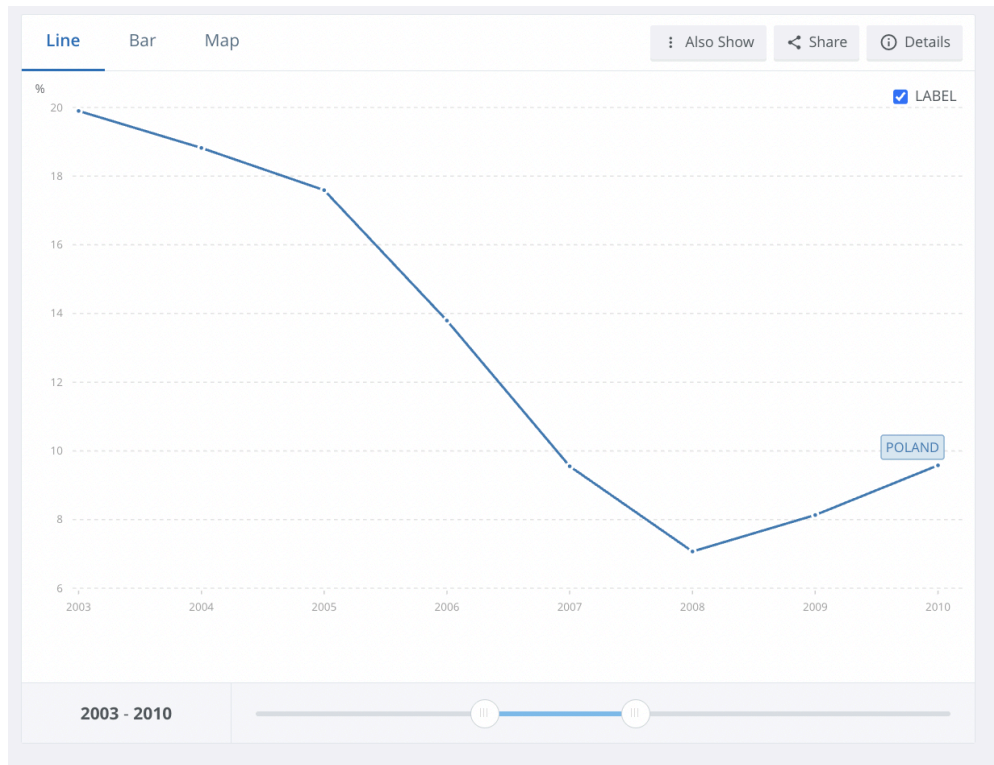

Рис. 12. Рівень безробіття Польщі (% від загальної робочої сили) (національна оцінка)

Загальний висновок дослідження ОЕСР, "Can Policies Affect Fertility Rates?" полягає в тому, що народжуваність зростає або стабілізується тоді, коли поєднуються три фактори: 1) стійке економічне зростання протягом кількох років; 2) зниження безробіття та стабільність зайнятості; 3) зменшення невизначеності щодо майбутніх доходів⁶⁵.

Для України це означає, що найпотужнішим демографічним стимулом може бути не окрема соціальна програма, а тривалий період економічного зростання після війни. Якщо реальні доходи зростатимуть, ринок праці буде стабільним, а підприємництво розвиватиметься — це створить фундамент для часткової стабілізації народжуваності.

Вплив релігійності на рівень народжуваності

За прогнозами ООН, станом на 2025 рік глобальний рівень народжуваності продовжує знижуватися, досягнувши в середньому 16,1 народження на 1000 осіб⁶⁶. У країнах ОЕСР майже повсюдно спостерігається рівень фертильності нижче порогу відтворення, який становить 2,1 дитини на одну жінку⁶⁷. Винятком є Ізраїль – там висока народжуваність на рівні 2,79 підтримується релігійними соціальними нормами, де багатодітність є ознакою успіху та культурною цінністю.

⁶⁵ OECD, "Child and Family Well-being," accessed April 5, 2026. Джерело: <https://www.oecd.org/en/topics/child-and-family-well-being.html>.

⁶⁶ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, *World Population Prospects 2022: Summary of Results*, 2022. Джерело: <https://www.un.org/development/desa/pd/content/World-Population-Prospects-2022>.

⁶⁷ OECD, "Fertility Rates," accessed April 5, 2026. Джерело: <https://data.oecd.org/pop/fertility-rates.htm>.

ОЕСР окремо підкреслює, що високу народжуваність в Ізраїлі значною мірою підтримують відмінності між суспільними групами: у 2020–2022 роках середній показник для ортодоксальних євреїв становив 6,4 дитини на жінку, тоді як для не ортодоксальних євреїв – 2,5, арабо-ізраїльтян – 2,9⁶⁸.

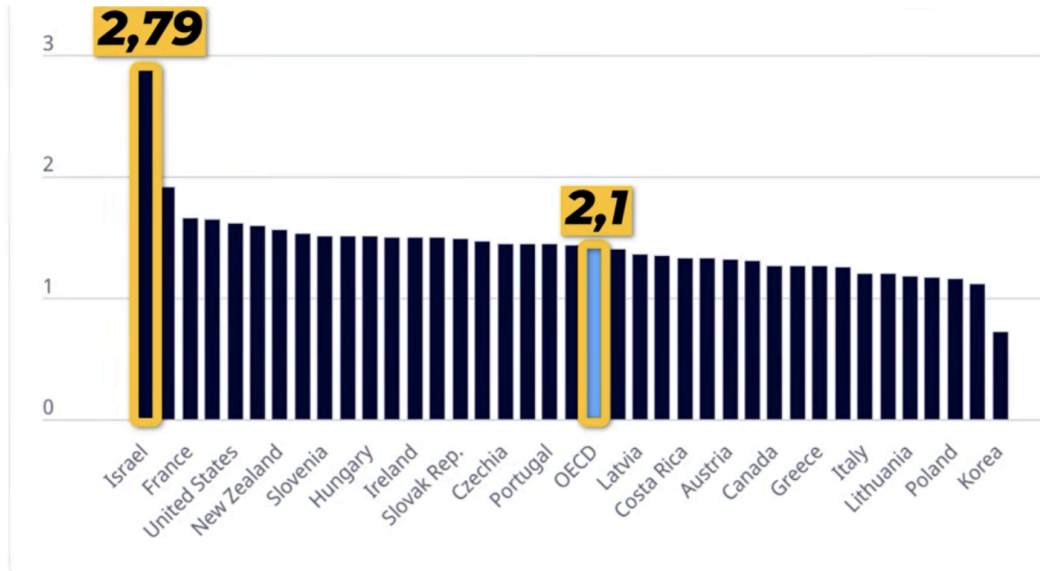

Рис. 13. Рівень народжуваності в Ізраїлі у порівнянні з середнім рівнем країн ОЕСР⁶⁹

США є іншим прикладом впливу релігійного чинника. Наприклад, Юта залишається одним із найрелігійніших штатів країни: за даними Pew Research Centre, 50% дорослих у штаті є мормонами⁷⁰, а окремий аналіз Kem C. Gardner Policy Institute показує, що 76,1% населення Юти належать до релігійних спільнот – це найвищий показник серед усіх штатів США⁷¹. Водночас за даними CDC, рівень народжуваності в Юті становить 1,8, а в США загалом – 1,62⁷². Тим часом у Вермонті, найменш релігійному штаті, коефіцієнт народжуваності становив 1,352 дитини на жінку у 2022 році⁷³. Ще одне дослідження від Pew Research Center показує, що рівень фертильності серед християн у США складає 2.2 дитини на жінку, у той час як серед нерелігійних – 1.8⁷⁴.

⁶⁸ OECD, "Maintaining Macroeconomic Stability," in *OECD Economic Surveys: Israel 2025* (Paris: OECD Publishing, 2025). Джерело: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-israel-2025_d6dd02bc-en/full-report/maintaining-macroeconomic-stability_329dd12a.html.

⁶⁹ Там само.

⁷⁰ Pew Research Center, "Religious Landscape Study: People in Utah," accessed April 5, 2026. Джерело: <https://www.pewresearch.org/religious-landscape-study/state/utah/>.

⁷¹ 76% of Utah's population identify a religious affiliation – the largest of any state / Kem C. Gardner Policy Institute. 2024. Джерело: <https://gardner.utah.edu/news/76-of-utahs-population-identify-a-religious-affiliation-the-largest-of-any-state/>

⁷² Utah's fertility rate dropped to 1.801 in 2023, sliding from 4th-highest to 10th-highest in the U.S. / Kem C. Gardner Policy Institute. 2024. Джерело: <https://gardner.utah.edu/news/utahs-fertility-rate-dropped-to-1-801-in-2023-sliding-from-4th-highest-to-10th-highest-in-the-u-s/>

⁷³ Religious Landscape Study: People in Vermont / Pew Research Center. 2025. Джерело: <https://www.pewresearch.org/religious-landscape-study/state/vermont/>

⁷⁴ Religion, Fertility and Child-Rearing / Pew Research Center. 2025. Джерело: <https://www.pewresearch.org/religion/2025/02/26/religion-fertility-and-child-rearing/>

27% of U.S. Christians have children under 18 at home

	Completed fertility rate (average number of children ever born to adults ages 40-59)	Share (among adults of all ages) who have children under 18 currently living at home
All U.S. adults	2.1	28%
Christian	2.2	27
Other religions	1.8	31
Religiously unaffiliated	1.8	29

Note: The “Completed fertility rate” column reports the average number of children ever born to people ages 40-59 in each group. Women tend to report slightly higher fertility rates than men, but the patterns are largely unchanged when analysis is restricted to women.
Source: Religious Landscape Study of U.S. adults conducted July 17, 2023-March 4, 2024.

PEW RESEARCH CENTER

Рис. 14. Зв'язок між релігійною ідентифікацією та народжуваністю в США.

Отже, збереження релігійної свободи і простору для спільнот, у яких багатодітність є соціальною нормою і позитивною цінністю, справді може підтримувати вищу народжуваність у певних середовищах.

3 країни-донора в країну-реципієнта: залучення етнічних українців з пост-СРСР

Фактично, державна стратегія демографічного розвитку пропонує конкурувати з країнами ЄС за українців. Однак більшість країн ЄС випереджає Україну за показником людського розвитку: Німеччина має показник 0,95, Польща – 0,881, Чехія – 0,889. Україна має показник 0,773⁷⁵.

Ранг	Країна	Значення ІРЛ	Зміна з 2022 року
5	Німеччина	0,959	▲ 0,004 >
35	Польща	0,881	▲ 0,004 >
29	Чехія	0,906	▲ 0,004 >
87	Україна	0,779	▲ 0,007 >

Рис. 15. Порівняння України з країнами ЄС на основі показника індексу людського розвитку⁷⁶

⁷⁵ Human Development Report 2023-24: Breaking the Gridlock / UNDP. 2024. Джерело: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>

⁷⁶ Там само.

Це означає не лише різницю в доходах, а й у якості інституцій, медицини, освіти та безпеки. За прогнозами МВФ, показник ВВП за ПКС, тобто показник, який враховує, скільки товарів і послуг люди реально можуть купити у своїй країні, Німеччини зростає до 75 480\$, Польщі – до 58 559\$, а України – лише до 21 890\$⁷⁷. Це різниця, яку складно перекрити навіть масштабними програмами репатріації. Але якщо дивитися не на Захід, а на пострадянський простір, то картина інша. У Білорусі налічується понад 150 тис. етнічних українців⁷⁸, в Казахстані – понад 300 тис⁷⁹, а в РФ – 884 тис. Показники індексу людського розвитку Казахстану (0,811), Білорусі (0,808) та Російської Федерації (0,821) лише незначно перевищують український (0,779)⁸⁰. Однак ці цифри не до кінця відображають деградацію інституцій в РФ, Білорусі та Казахстані, посилення міжнародної ізоляції, жорсткі санкції та обмеження свобод. Саме ці фактори ізоляції створюють умови, за яких Україна може залучити цей ресурс назад. Ситуація з корупцією в цих країнах є значно гіршою: Білорусь має 31 бал за Індексом сприйняття корупції (124-те місце в світі), а Росія із 22 балами посідає 157-ме місце, залишаючись у зоні глибокої корупції, коли Україна займає 104-те місце⁸¹.

Score		Country	Rank
31	↓	Belarus	124
22	=	Russia	157
38	↓	Kazakhstan	96
36	↑	Ukraine	104

Рис. 12. Порівняння рівня корупції в Україні, РБ, РФ та Казахстані за показником Індeksu сприйняття корупції.

У рейтингу верховенства права на 2025 рік Росія знаходиться на 119-й позиції зі 143 з оцінкою 0,41, маючи критично низький показник обмеження повноважень уряду

⁷⁷ GDP per capita, current prices (Purchasing power parity) / IMF Data Mapper. 2026. Джерело: <https://www.imf.org/external/datamapper/PPPPC@WEQ>

⁷⁸ МЗС назвало кількість українців у Білорусі: неофіційні цифри більші за консульські у понад 30 разів / LIGA.net. 2025. Джерело: <https://news.liga.net/ua/politics/news/mzs-nazvalo-kilkist-ukraintsiv-u-bilorusi-neofitsiyni-tsyfry-bilshi-z-a-konsulski-u-ponad-30-raziv>

⁷⁹ Підсумки Національного перепису населення 2021 року в Республіці Казахстан / Бюро національної статистики Агентства зі стратегічного планування та реформ Республіки Казахстан. 2022. Джерело: <https://web.archive.org/web/20220902140633/https://stat.gov.kz/api/getFile/?docId=ESTAT464825>

⁸⁰ Human Development Report 2023-24: Breaking the Gridlock / UNDP. 2024. Джерело: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf>

⁸¹ Corruption Perceptions Index 2024 / Transparency International. 2025. Джерело: <https://www.transparency.org/en/cpi/2025>

(0,31) та фундаментальних прав (0,35). Україна посідає 90-те місце, зберігаючи баланс між правами (0,57) та обмеженням влади (0,46), тоді як Казахстан посідає 66-те місце, а Білорусь – 105-те⁸².

Рис. 13. Порівняння РФ, РБ, Казахстану з Україною за показниками верховенства права

У Глобальному інноваційному індексі від Всесвітньої організації інтелектуальної власності 2025 Україна посідає 66-те місце, випереджаючи Казахстан (81-ше) та Білорусь (85-те), а Росія посідає 60-ту позицію⁸³. Зацікавити цей ресурс можна через відкриття “вікна в Європу”: надання доступу до європейського ринку праці, спрощення візового режиму з ЄС та перспективу отримання паспортів країни-члена Євросоюзу.

Водночас репатріація з цих країн вимагає відсіювання нелояльних осіб, наприклад, через іспити на знання мови та історії України, а також можливі перевірки для осіб, що перебували під впливом пропаганди.

Залучення іммігрантів дальніх країни

Згідно із рейтингом зарплат після оподаткування від Numbeo, українці мають на місяць \$484 (після сплати податків). Це більше, ніж у Філіппінах (\$345), Бангладеші

⁸² WJP Rule of Law Index 2025 / World Justice Project. 2025. Джерело: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global>

⁸³ Global Innovation Index 2025: Results / WIPO. 2025. Джерело: <https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2025/en/gii-2025-results.html>

(\$234) чи Шрі-Ланці (\$220)⁸⁴. Додатковим аргументом є рейтинг країн за рівнем бідності. Україна в даному списку станом на 2026 рік знаходиться на досить високих позиціях з відносно низьким розрахунковим рівнем бідності – 23,2% від загальної кількості населення, а біднішими за неї є ще 75 країн⁸⁵.

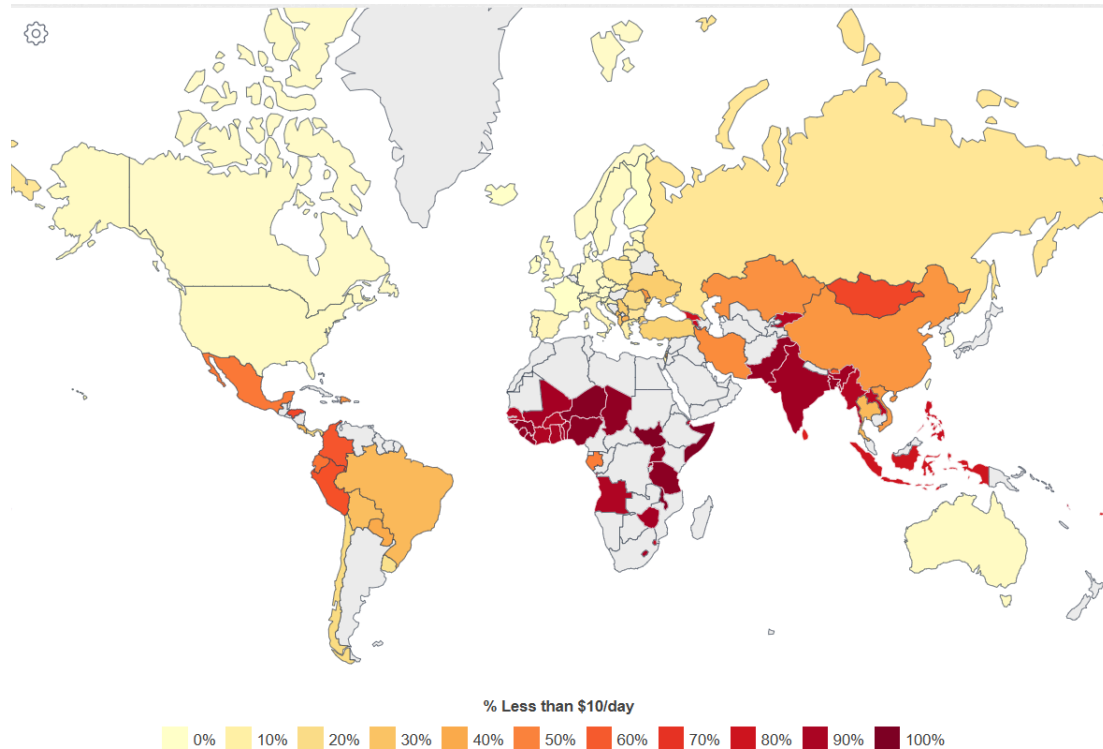

Рис. 14. Розподіл країн за рівнем бідності

ВВП на душу за паритетом купівельної спроможності (ПКС) становить ~21890\$ (2024). Водночас у низці потенційних країн-джерел трудової міграції цей показник суттєво нижчий. Зокрема, в Індії – ~12960\$, Бангладеш – ~10850\$, Нігерія – ~9860\$, Пакистан – ~7190\$⁸⁶. Натомість, ці країни мають помітно молодшу демографічну структуру населення: в Індії понад 68,2% населення перебуває у віковій групі 15-64 років⁸⁷, тоді як у Нігерії частка населення працездатного віку 56%⁸⁸.

У Бангладеші та Пакистані даний показник становить понад 60%. Україна перебуває у категорії “високий рівень людського розвитку”, тоді як більшість перелічених країн – у категорії “середній” або “низький”. Це означає кращий доступ до медицини, освіти, соціальної інфраструктури та вищу очікувану тривалість життя. Навіть у воєнних умовах інституційна якість та інтеграція до європейського простору роблять Україну привабливою для частини потенційних мігрантів.

⁸⁴ Gasoline Prices by Country / Numbeo. 2026. Джерело: https://www.numbeo.com/cost-of-living/country_price_rankings?itemId=105

⁸⁵ Poverty Rate by Country 2026 / World Population Review. 2026. Джерело: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/poverty-rate-by-country>

⁸⁶ World Economic Outlook (October 2025) – GDP per capita, current prices (Purchasing power parity) / International Monetary Fund (IMF). 2025. Джерело: <https://www.imf.org/external/datamapper/PPPPC@WEO/UKR/IND/BGD/NGA/PAK>

⁸⁷ India Demographics Data 1960-2026: Working-age population / Georank (based on World Bank/UN data). 2026. Джерело: <https://georank.org/demographics/india>

⁸⁸ Nigeria: Geographic Futures – Population and Age Structure / African Futures & Innovation Programme. 2025. Джерело: <https://futures.issafrica.org/geographic/guide.pdf?geography=NG>

Для частини суспільства ідея масштабного залучення мігрантів з Азії чи Африки може викликати настороженість або спротив. Такі реакції часто пов'язані не лише з економічними питаннями, а й із культурними та соціальними побоюваннями. Частина громадян може остерігатися, що значне зростання кількості іноземних працівників здатне поступово змінювати звичне культурне середовище, мовний простір або повсякденні соціальні практики.

Іншим поширеним занепокоєнням є питання інтеграції. У суспільстві можуть виникати сумніви щодо того, наскільки ефективно новоприбулі зможуть адаптуватися до місцевих норм, законів і соціальних правил, а також чи будуть вони інтегруватися у спільноти, ринок праці та освітні системи.

Водночас підприємці в Україні визнають, що без мігрантів буде складно відновлювати виробництво, а окремі галузі потребують десятки тисяч рук, яких у нас немає зараз⁸⁹. За два роки кількість офіційно зареєстрованих працівників у будівельному секторі скоротилася на 25,4% до майже 300 000 осіб. Дефіцит кадрів у будівництві складає до 40%, тому українські забудовники активно підтримують залучення працівників-мігрантів⁹⁰.

До того ж мігранти мають вищу схильність до ведення власного бізнесу, створюючи робочі місця та наповнюючи бюджет податками. Дослідження професора П'єра Азулея показали, що в США мігранти на 80% частіше створюють власний бізнес, ніж місцеві жителі⁹¹. Міжнародний досвід свідчить, що рівень суспільної підтримки міграційної політики значною мірою залежить від того, наскільки прозорими є правила залучення мігрантів, як ефективно працюють механізми їхньої інтеграції та чи відчуває місцеве населення, що держава здатна управляти цими процесами. У цьому контексті ключове значення мають продумана міграційна політика та чітка комунікація держави із суспільством.

Інтеграція мігрантів та запобігання етнічним гетто

Перш за все, державна політика з інтеграції мігрантів має включати комплекс заходів з мовної та культурної адаптації. Це запобігає створенню "етнічних гетто", де панують власні правила, не розмовляють державною мовою і де рівень злочинності вищий. Чехія є одним із найбільш успішних прикладів інтеграції іноземців серед країн колишнього соцтабору. Там інтеграція працює завдяки децентралізації. У Пардубіце муніципалітет щорічно співпрацює з компанією Foxconn для фінансування шкіл з високою часткою іноземців, щоб полегшити дітям вивчення чеської мови⁹². У місті

⁸⁹ «За шість місяців потрібно буде залучати мігрантів». Як Biosphere долає енергетичну кризу і розбудовує бізнес за кордоном – інтерв'ю з Андрієм Здесенком / Forbes Ukraine. 2024. Джерело: <https://forbes.ua/company/za-shist-misyatsiv-potribno-bude-zaluchati-migrantiv-yak-biosfera-dolae-en-ergetichnu-krizu-i-rozbudovue-biznes-za-kordonom-intervyu-z-andriem-zdesenkom-07062024-21623>

⁹⁰ Дефіцит кадрів у будівництві до 40%. Українські забудовники починають залучати працівників-мігрантів. Де вони вже працюють / Forbes Ukraine. 2024. Джерело: <https://forbes.ua/company/defitsit-kadriv-u-budivnitstvi-do-40-ukrainski-zabudovniki-pochinayut-zaluchati-pratsivnikiv-migrantiv-de-voni-vzhe-pratsuyut-13062024-21745>

⁹¹ Immigrants are 80% more likely to start businesses in the U.S. than native-born citizens, study finds / WBUR. 2022. Джерело: <https://www.wbur.org/news/2022/05/09/immigrants-are-80-more-likely-to-start-businesses-in-the-u-s-than-native-born-citizens-study-finds>

⁹² New Equipment Will Help Foreign Students with Learning Czech Language / Foxconn Czech Republic. 2021. Джерело: <https://www.foxconn.cz/new-equipment-will-help-foreign-students-with-learning-czech-language>

Пльзень муніципалітет підтримує регіональні центри інтеграції, де мігранти можуть отримати безкоштовні юридичні консультації⁹³.

Данія є іншим прикладом політики, яка призвела до посилення стигматизації та соціального розриву. У 2018 році ухвалено пакет законів, відомий як “Ghetto Package”, спрямований на повну ліквідацію етнічних анклавів до 2030 року. Основна помилка данського підходу полягала у використанні етнічного походження як критерію для визначення “проблемності” району. Якщо понад 50% мешканців району є вихідцями з незахідних країн, такий район автоматично потрапляє під підозру. У районах, позначених як “гетто”, частка соціального житла мала бути скорочена до 40%⁹⁴. Офіційне маркування територій як гетто призвело до відтоку місцевих. Заможніші данці та західні мігранти уникали цих районів, що лише посилювало концентрацію найбільш вразливих верств населення. Ця політика спричинила падіння середніх доходів мешканців на 2% та зростання частки низькоосвічених осіб на 5% через зміну складу населення⁹⁵. Цей кейс демонструє, що примус та дискримінаційні мітки заважають реальній інтеграції, створюючи у мігрантів відчуття ворожості з боку держави. Одну з найрозвиненіших і системних політик інтеграції мігрантів у Європі реалізує Швеція. За оцінками Migrant Integration Policy Index 2025, країна отримує 86 балів зі 100 можливих, що свідчить про високий рівень інституційної підтримки інтеграції та доступу мігрантів до ключових суспільних інститутів⁹⁶.

---

⁹³ Інформація для іноземців (болгарською мовою) / Соціальні служби міста Пльзень. 2026.
Джерело: <https://socialnisluzby.plzen.eu/pro-cizince/b-lgarski/bg/>

⁹⁴ Disguised Racism: Denmark's Discriminatory, Punitive and Counterproductive Ghetto Package / Euro-Mediterranean Human Rights Monitor. 2022. Джерело:
<https://euromedmonitor.org/uploads/reports/GhettoPackageEN.pdf>

⁹⁵ The Making of a Ghetto: Place-Based Policies, Labeling, and Impacts on Neighborhoods and Individuals / Yajna Govind, Jack Melbourne, Sara Signorelli, Edith Zink. IZA Discussion Paper No. 17573. 2024. Джерело: <https://docs.iza.org/dp17573.pdf>

⁹⁶ MIPEX 2025 - A Roadmap for Inclusive Policy in the EU / Migration Policy Group (MPG). 2025.
Джерело: <https://www.migpolgroup.com/wp-content/uploads/2025/09/MIPEX-results-2025.pdf>

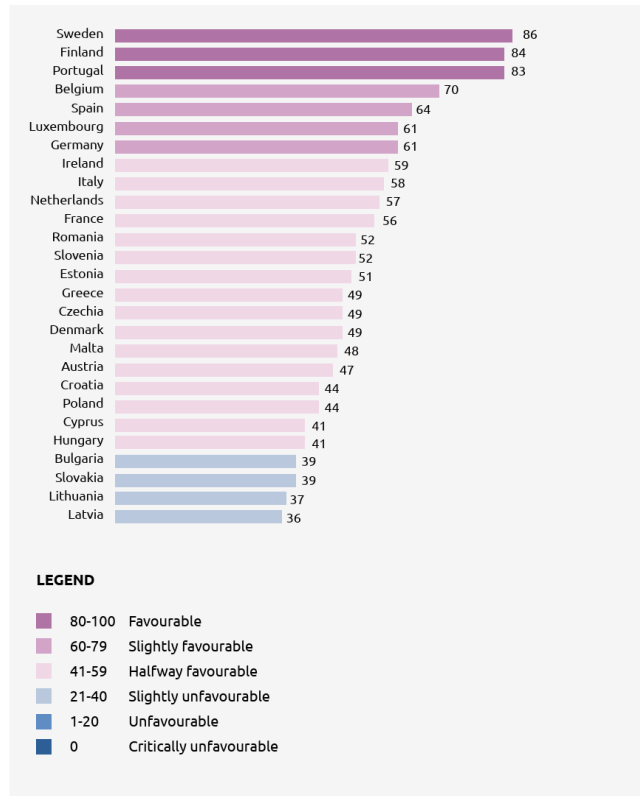

Рис. 15. Рейтинг країн ЄС за індексом політики інтеграції мігрантів в ЄС

Державна програма облаштування, що координується Службою зайнятості Швеції, триває 24 місяці та передбачає 40-годинний робочий тиждень, який включає інтенсивні мовні курси, професійний коучинг, стажування та підтвердження іноземних дипломів. Для мігрантів із досвідом у дефіцитних галузях, таких як медицина, освіта, інженерія чи будівництво, діє ініціатива “Швидка колія”, що об’єднує зусилля держави, профспілок і роботодавців для максимально прискореного підтвердження кваліфікації та виходу на ринок праці.

Роботодавці отримують стимули через програму “Вступна робота”, яка дозволяє державі покривати до 80% витрат на зарплату мігранта протягом перших 12 місяців. Муніципалітети відповідають за практичну інклюзію через мовні кафе та стратегічні партнерства з бізнесом, зокрема програму IKEA “Skills for Employment”, яка допомагає біженцям розвивати навички безпосередньо в робочому середовищі.

Активна міграційна політика часто реалізується через двосторонні угоди. Україна вже має приклад такої співпраці з Марокко. Завдяки домовленостям з Міністерством освіти Марокко визнано дистанційне навчання та надано можливість українським студентам-медикам проходити стажування в марокканських медзакладах. Українські ВНЗ зараховуватимуть це стажування. Це рішення сприяє подальшому залученню марокканських студентів, які складають одну з найбільших груп іноземних студентів в Україні.

За даними Українського державного центру міжнародної освіти, станом на 31 січня 2023 року в Україні навчалося 51 676 іноземних студентів. Понад 28% іноземних студентів в Україні були з Індії, приблизно 11% та 10% – з Китаю та Марокко. Іноземці обирають українські ЗВО через помірну вартість навчання і проживання (38 %), якість освіти (25%) та бажання навчатися в Європі (18%). Звісно, студенти на 100% не закривають потреб в кадрах. Однак вони вже знаходяться в Україні, тож мотивувати їх працювати на користь України легше. Це підтверджують і опитування: на запитання чи

хотіли б вони повернутися до України, 47% респондентів відповіли позитивно, що свідчить про збереження значного потенціалу для майбутнього повернення громадян⁹⁷

Реформа міграційної служби

Однак залучення іноземних мігрантів стримує відсутність реформи Державної міграційної служби (ДМС). За даними офіційних звітів, процес видачі посвідок на проживання відбувається непрозоро: у 2024 р. ДМС повідомляло про мінімум 100 днів очікування розгляду деяких заяв. Бюрократія супроводжується корупційними ризиками. Зокрема, за даними НАБУ, екс-керівнику ДМС повідомили про підозру у розкраданні близько 88 млн грн, виділених на ремонт адміністративної будівлі⁹⁸.

Розслідування НАБУ та САП стосовно колишньої першої заступниці голови відомства виявило існування налагоджених схем продажу державних документів. Справа базується на фактах пропозиції оформлення посвідки на тимчасове проживання за 1800 доларів США та надання громадянства за 30 000 доларів США⁹⁹.

Окрім прямого хабарництва, існує розвинений тіньовий ринок посередницьких послуг, який використовує прогалини в законодавстві. Зокрема, у 2024-2025 роках правоохоронці зафіксували сплеск схем фіктивних шлюбів для отримання посвідок на проживання. Послуги є недешевими: наприклад, фіктивний шлюб в Одесі може коштувати до \$4000¹⁰⁰. Тож центральним елементом реформи має бути усунення дискреційних повноважень чиновників, тобто мінімізація ситуацій, у яких кінцеве рішення залежить не від чітко прописаних критеріїв, а від суб'єктивної оцінки посадової особи.

Міграційні моделі для України

У міжнародній практиці часто використовують системи бальної оцінки, як у Канаді чи Австралії, чи екстериторіальні робочі візи (наприклад, Польща для українців). У міжнародній практиці одним із ключових способів зменшення дискреції чиновників є бальна система імміграції. Наприклад, у Канаді кандидати отримують бали за вік, рівень освіти, знання мови, професійний досвід і наявність пропозиції роботи. Усі параметри мають заздалегідь встановлену шкалу, а прохідний бал публікується відкрито. Уся процедура подання документів і ранжування відбувається через електронну систему.

Подібна модель діє в Австралії. Там SkillSelect працює за аналогічним принципом: бали нараховуються за професію зі списку затребуваних, кваліфікацію, досвід, вік і знання англійської. Держава заздалегідь визначає квоти та прохідні бали. У цих системах дискреція зводиться до мінімуму, тому що критерії прозорі, кількісні й перевіряються автоматично.

⁹⁷ Статистика іноземних студентів в Україні / Study in Ukraine. 2024. Джерело:

<https://studyinukraine.gov.ua/statistic/>

⁹⁸ Екс-керівнику ДМС Соколюку повідомлено про підозру у розкраданні 88 млн грн на ремонті адмінбудівлі у Києві / Центр журналістських розслідувань. 2024. Джерело:

<https://court.investigator.org.ua/uk/2024/06/ekskerivnyku-dms-sokolyuku-povidomleno-pro-pidozru-u-r-ozkradanni-88-mln-grn-na-remonti-adminbudivli-u-kyjevi/>

⁹⁹ Розслідування стосовно експосадовиці ДМС України завершено / НАБУ. 2024. Джерело:

<https://nabu.gov.ua/news/novyny-rozsliduvannya-stosovno-eksposadovyci-dms-ukrayiny-zaversheni/>

¹⁰⁰ В Одесі викрили схему фіктивних шлюбів з іноземцями для незаконного перетину кордону / Суспільне Мовлення. 2024. Джерело:

<https://suspilne.media/odesa/1236186-v-odesi-vikrili-shemu-fiktivnih-slubiv-z-inozemcami-dla-nezakonnogo-peretinu-kordonu/>

Інший приклад – спрощені робочі візи, які застосовувала Польща для українців. Протягом багатьох років діяла процедура “oświadczenie”, за якою роботодавець мів подати декларацію про намір працевлаштувати іноземця, після чого той отримував право працювати без проходження складної та тривалої процедури отримання дозволу на роботу. При цьому саме працевлаштування могло оформлюватися за різними формами трудових відносин. Класичною та найбільш захищеною є umowa o pracę - стандартний трудовий контракт, який передбачає повний пакет трудових гарантій: оплачувану відпустку, лікарняні, соціальні внески та інші елементи формального працевлаштування. Водночас на практиці значна частина іноземних працівників спершу працює за цивільно-правовими контрактами, зокрема umowa zlecenie. Така форма договору забезпечує більшу гнучкість для роботодавця і спрощує процедуру найму, однак водночас передбачає менше соціальних «плюшок» порівняно з класичним трудовим договором. Саме поєднання спрощеного доступу до ринку праці та відносно гнучких форм зайнятості дозволило Польщі швидко залучити іноземних працівників і частково компенсувати дефіцит робочої сили в економіці.

Загалом, демографи розрізняють кілька типів міграційної політики:

- кваліфікована міграція (skilled migration): Австралія, Канада та Нова Зеландія;
- лотерея з географічним фокусом, як у США;
- модель трудових мігрантів, характерна для Катару, ОАЕ, Сінгапуру та РФ;
- хаотична міграція, притаманна країнам на кшталт ПАР або державам, що межують із зонами воєн;
- а також патріотична міграція, як в Ізраїлі.

У межах цієї класифікації найбільш релевантною для України виглядає модель керованої кваліфікованої міграції. Австралія є одним із найвиразніших прикладів моделі керованої кваліфікованої міграції. Кандидат, як правило, має бути молодшим за 45 років на момент запрошення, мати професію зі списку затребуваних, пройти офіційне підтвердження кваліфікації і довести знання англійської мови. Відбір іде через систему SkillSelect. Для цього використовуються кілька офіційних списків професій. Перелік охоплює 456 професій. Австралія щороку формує список професій і кваліфікацій, які потрібні країні.

У програмі постійної міграції Австралії на 2025–2026 роки закладено 185 тис. місць, із них 71% припадає на Skill stream¹⁰¹. Водночас для успішної інтеграції таких мігрантів необхідно контролювати їхній рівномірний розподіл по різних регіонах, щоби не перевантажувати найбільші міста країни.

Ще одна характерна риса австралійської моделі – жорсткий контроль нерегулярної міграції. Протягом 2024 року виявлено, перехоплено й зупинено 16 морських спроб нелегального переправлення людей, і жодна з них не завершилася оселенням в Австралії¹⁰². Минуло майже 11 років від останньої успішної такої спроби дістатися Австралії морем.

¹⁰¹ Annual Report 2024-25 / Australian Government, Department of Home Affairs. 2025. Джерело: <https://www.homeaffairs.gov.au/reports-and-pubs/Annualreports/home-affairs-annual-report-2024-25.pdf>

¹⁰² Criminal Justice and Anti-Corruption Task Force (CJATF) / Australian Border Force. 2026. Джерело: <https://www.abf.gov.au/newsroom-subsite/Pages/CJATF.aspx>

Висновок

Демографічне відновлення України після війни не обмежується одноразовими виплатами за народження дітей. По-перше, держава має створити економічні умови для інвестицій і робочих місць через верховенство права, передбачувані регуляції, конкуренцію та зниження зайвої бюрократії.

По-друге, необхідна тісніша робота з етнічними українцями за кордоном, вивчення їх потреб та відчутна інформаційна підтримка щодо житла, освіти і роботи для повернення та реінтеграції. Конкурувати за повернення українців потрібно не лише з країнами ЄС, а й з Казахстаном, Білоруссю та Росією.

По-третє, для підтримки народжуваності потрібно підтримувати перехід до другої дитини, а це означає фокус на доступному догляді за дітьми, поєднанні батьківства з роботою, а також податкових пільг для сімей, які вже виховують одну дитину. Приклад такої політики можна брати з моделей Естонії та Литви.

По-четверте, для подолання дефіциту робочої сили Україна має будувати систему кваліфікованої контрольованої міграції. Це означає заздалегідь визначити, скільки і яких саме працівників потребує економіка, сформувавши список дефіцитних професій і пріоритетних країн походження, запровадити прозорі фільтри відбору за освітою, досвідом, віком, знанням мови та безпековою перевіркою, а також створити зрозумілий шлях від робочої візи і посвідки до довгострокового статусу.

Паралельно необхідно спростити дозволи на працевлаштування, зробити швидким оформлення віз і посвідок на проживання, запустити ринок прозорих рекрутингових та адаптаційних послуг. І нарешті, мігрант має не просто приїхати, а інтегруватися: з житлом, мовними курсами, онбордингом (процес інтеграції нового співробітника в команду), медичним доступом і зрозумілими правилами життя в країні.

Лише поєднання цих чотирьох політик – економічного зростання, сервісної роботи з діаспорою, розумної сімейної політики та керованої міграції – дає Україні шанс сповільнити демографічний спад.

Аналітичний звіт створено Центром соціально-економічних досліджень CASE Україна за підтримки Фонду «Аскольд і Дір», що адмініструється ICAP Єднання в межах проєкту «Сильне громадянське суспільство України — рушій реформ і демократії» за фінансування Норвегії та Швеції. Зміст звіту є відповідальністю Центру соціально-економічних досліджень CASE та не є відображенням поглядів урядів Норвегії, Швеції або ICAP Єднання.